

**Аналіз вимог діючих станом на 26 травня 2015 року
нормативно-правових документів, які регламентують питання замовлення,
виготовлення та видачі документів про вищу освіту державного зразка**

22 травня відбулося засідання Ради ректорів вищих навчальних закладів Одеського регіону, на якому розглядалося актуальне питання реалізації у ВНЗ Одеської регіону Постанови КМУ «Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка» від 31.03.15 р. № 193. При підготовці цього питання та у зв'язку зі суттєвими змінами у підходах до видачі документів про вищу освіту державного зразка прийшлося більш детально проаналізувати існуючі нормативно-правові документи, які регламентують питання замовлення, виготовлення та видачі документів про вищу освіту державного зразка.

При цьому виявилось, що стан бази нормативно-правових документів є досить недосконалим, особливо у питаннях визначення форми та оплати документів про вищу освіту державного зразка.

26 травня був оприлюднений наказ МОН від 12.05.2015р. № 525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки», зареєстрований в Мінюсті України 18.05.2015р. за № 551/26996 (далі – **Наказ 525/2015**), яким внесено ясність щодо форми деяких документів про вищу освіту.

Спробую викласти проведений аналіз вимог діючих станом на 22 травня 2015 року нормативно-правових документів, які регламентують ці питання, з урахуванням зовсім «свіжого» Наказу 525/2015.

1) Нормативно-правова база щодо дипломів про вищу освіту державного зразка.

1.1. **Щодо законодавчо визначеного порядку виготовлення дипломів про вищу освіту державного зразка.** Пункт 7 статті 7 Закону України «Про вищу освіту» (далі – **Закон 2014**) суттєво змінив порядок виготовлення дипломів про вищу освіту державного зразка (далі – **дипломи**) у порівнянні з вимогами Закону України «Про вищу освіту», який був прийнятий у 2002 році (далі - **Закон 2002**).

У **Законі 2002** (стаття 9) не був прописаний порядок **виготовлення** дипломів, а тільки існувала вимога щодо **видачі** вищим навчальним закладом документу про вищу освіту державного зразка тільки з акредитованого напрямку, тому порядок **виготовлення** дипломів був встановлений підзаконними нормативними актами, зокрема наказом МОН України від 10.12.2003р. № 811 “Про затвердження положення про ІВС “Освіта” та Порядку замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка”, зареєстрованим Мінюстом України від 16.02.2004р. за № 201/8800 (в редакції, затвердженої наказом МОН від 13.08.2007 р. № 737), далі - **Порядок 2003**. Згідно з цим наказом МОН зобов'язало державне підприємство “Державний центр прикладних інформаційних техноло-

гій” централізовано забезпечувати організацію замовлення, видачу та облік документів про освіту державного зразка на основі фотоком’ютерних технологій.

У Законі 2014 вимога щодо **видачі** вищим навчальним закладом документу про вищу освіту державного зразка тільки з акредитованого напрямку прописана у п. 6 статті 7, але у п. 7 статті 7 прямо виписано, що *«Документи про вищу освіту державного зразка для осіб, які навчаються за державним замовленням, виготовляються вищими навчальними закладами та видаються за рахунок коштів державного бюджету, а для осіб, які навчаються за кошти фізичних або юридичних осіб, вартість документів про вищу освіту включається у вартість навчання»*. Такий порядок виготовлення документів про вищу освіту також закріплений у *Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти*, затвердженому наказом МОН України від 06.03.2015р. № 249 та зареєстрованого Мінюстом України від 05.05.2015р. за № 493/26938, (далі – **Порядок 2015**).

Щодо порядку виготовлення дипломів спеціаліста, молодшого спеціаліста державного зразка:

- Законом 2014 (ст.7) ці дипломи виключені з переліку документів про вищу освіту, в той же час випускникам освітніх програм «спеціаліст» та «молодший спеціаліст», які поступили на навчання до 2016 року видається диплом про вищу освіту (п. 2.3 Прикінцевих та перехідних положень Закону 2014).
- Постановою 2015 визначено, що дипломи спеціаліста та молодшого спеціаліста, що видаються відповідно до підпункту 3 пункту 2 розділу XV “Прикінцеві та перехідні положення” зазначеного Закону, повинні містити інформацію, передбачену затвердженим цією постановою переліком для дипломів бакалавра, магістра та молодшого бакалавра, відповідно.

Тобто ці дипломи видаються державними ВНЗ у порядку, визначеному для дипломів молодшого бакалавра, бакалавра та магістра.

1.2. Зараз логічно проаналізувати питання вартості диплому та його оплати.

Вартість виготовлення диплому встановлена двома (!) постановами Кабінету Міністрів України:

- *«Про документи про освіту та вчені звання»* від 12.11.1997р. № 1260 з наступними змінами та доповненнями (яких досить багато – тільки у 2014 році три постанови КМУ від 22.01.2014р., 1.03.2014р. та 05.04.2014р). Далі – **Постанова 1997**;
- *«Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка»* від 31.03.2015р. № 193, далі – **Постанова 2015**.

Згідно останньої зміни до Постанови 1997 (згідно постанови КМУ від 05.04.2014р. № 119) та Постанови 2015 ця вартість не може перевищувати двох неоподаткованих мінімумів заробітної плати (тобто 34 грн).

Порядок оплати дипломів згідно з вищенаведеною вимогою пункту 7 статті 7 Закону 2014 встановлений наступний:

- для осіб, які навчаються за державним замовленням, виготовлення та видача дипломів здійснюється **за рахунок державного бюджету**;
- для осіб, які навчаються за кошти фізичних або юридичних осіб, вартість документів про вищу освіту **включається у вартість навчання**.

Тобто, Законом 2014 не передбачено **окремої оплати** за отримання дипломів випускниками державних ВНЗ. До речі, аналогічна вимога була встановлена статтю 9 Закону 2002.

Але, на сьогодні є чинною постанова КМУ *«Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для виготовлення випускних документів про освіту»* від 30.03.2011р. № 309. Згідно з п. 3 цього Порядку виготовлення дипломів здійснюється за рахунок коштів осіб, які їх отримують. Крім того, Переліком платних послуг, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27.08.2010р. №796, виготовлення дипломів про вищу освіту визнається **платною послугою**.

В той же час, згідно з п.17 Порядку 2015 *«Документи про вищу освіту видаються випускникам або уповноваженим ними особам відповідно до законодавства»*.

Таким чином, у питанні оплати отримання дипломів випускниками державних ВНЗ є **суттєва правова колізія**, не врегульована відповідним чином. Достатньо навести протилежні рішення з цього питання Львівського окружного адміністративного суду 2009 року по справі №2а-6575/09/1370 та Київського окружного адміністративного суду 2011 року по справі №2а-4552/11/2670.

Така невизначеність може негативним чином вплинути на взаємовідносини між державними ВНЗ та їх випускниками у 2015 році.

1.3. На сьогодні **питання змісту та форми дипломів** визначаються чинною Постановою 1997 та чинною Постановою 2015.

Аналіз змісту цих постанов дає таке:

- є діючий несуперечливий перелік документів про вищу освіту (Постанови 1997 и 2015 не суперечать одна одній);
- Постановою 1997 затверджені **діючі** зразки документів про вищу освіту. В той же час Постановою 2015 згідно вимог Закону 2014 затверджено *«інформацію, яка повинна міститися в документах про вищу освіту»*, яка, до речі, практично співпадає з інформацією, яка наведена у діючих зразках дипломів про вищу освіту;
- Наказом МОН 525/2015 затверджено форми документів про вищу освіту (а саме бакалавра, магістра та PhD) у відповідності до Постанови 2015.

У зв'язку з цим виникає законне питання – яким чином наказ МОН може відмінити діючі зразки документів про вищу освіту, затверджені Постановою 1997?!

Таким чином, вищі навчальні заклади мають виконувати Наказ 525/2015 і заключати договори з поліграфічними підприємствами на виготовлення докуме-

нтів про вищу освіту (бакалавра, магістра та PhD) по формах, затверджених Наказом 525/2015, **не дотримуючись** при цьому діючих форм документів про вищу освіту, затверджених діючою редакцією Постанови 1997! Тобто, існує правова невизначеність щодо форми цих документів про вищу освіту.

Крім того залишилася невизначеність з **формою дипломів молодшого спеціаліста та спеціаліста**. Наказом 525/2015 **не внесені** зміни до форми дипломів молодшого спеціаліста та спеціаліста, то є цілком логічним, що ці дипломи мають виготовлятися вищими навчальними закладами, затвердженими Постановою 1997, а саме:

- диплом молодшого спеціаліста за формою, затвердженою цією постановою ще у 1997р.;
- спеціаліста за формою, затвердженою постановою КМУ від 22 січня 2014 р. № 29 (внесення змін до Постанови 1997).

Але, у Постанові 2015 встановлено, що *«дипломи спеціаліста (спеціаліста з відзнакою), що видаються відповідно до підпункту 1 пункту 2 розділу XV “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про вищу освіту”, повинні містити інформацію, передбачену затвердженням цією постановою переліком для дипломів бакалавра (бакалавра з відзнакою), магістра (магістра з відзнакою), а дипломи молодшого спеціаліста (молодшого спеціаліста з відзнакою), що видаються відповідно до підпункту 3 пункту 2 розділу XV “Прикінцеві та перехідні положення” зазначеного Закону, - для дипломів молодшого бакалавра (молодшого бакалавра з відзнакою).»* Навіть поверхневий аналіз форм, затверджених Постановою 1997 зі змінами, з переліком інформацію, затвердженої Постановою 2015, **свідчить про їх невідповідність**.

1.4. Щодо нової форми диплому бакалавра та магістра

Наказом 525/2015 затверджена нова форма дипломів бакалавра та магістра, яка має використовуватися при виготовленні цих дипломів, починаючи з 2015 року. Аналіз цих форм викликає деякі запитання та застереження:

- з якою метою встановлено, що в «Дипломі бакалавра» та «Дипломі магістра» ще раз вказувати **ступінь** «бакалавр» та «магістр» відповідно?!
- у затвердженій формі «Диплома бакалавра» встановлено заповнення графі *«за спеціальністю»*, але в 2015 – 2017 роках ще будуть випускатися бакалаври **за напрямом підготовки**. Вписувати в графі *«за спеціальністю»* назву напрямку підготовки є недоречним та неприпустимим, бо це є по суті фальшуванням. Тому, пропоную в дипломах випускників бакалавратів 2015-2017 років залишити графу *«напрямок підготовки»*.

1.5. Порядок видачі та обліку дипломів про вищу освіту встановлений Постановою 2015 та чинними наказами МОН України:

- наказом від 10.12.2003р. № 811 *“Про затвердження положення про ІВС “Освіта” та Порядку замовлення, видачі та обліку документів про освіту державного зразка”*, зареєстрованим Міністерством України від 16.02.2004р. за № 201/8800. Згідно з цим наказом МОН зобов’язало державне підприємство “Державний центр прикладних інформаційних технологій” центра-

- лізовано забезпечувати організацію замовлення, видачу та облік документів про освіту державного зразка **на основі фотоком'ютерних технологій**;
- наказом від 06.03.2015р. № 249 «Про затвердження Порядку надання доступу фізичним та юридичним особам до Реєстру документів про вищу освіту та Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти», зареєстрованим Міністром України від 05.05.2015р. за № 493/26938. Згідно з цим наказом організацію замовлення, видачу та облік документів про вищу освіту державного зразка забезпечує вищий навчальний заклад.

Таким чином, якщо вищий навчальний заклад не виготовляє документи про вищу освіти державного зразка на основі фотоком'ютерних технологій (це його право за чинними документами), то відповідальність за організацію реєстрації, видачі та обліку цих документів несе сам вищий навчальний заклад.

2) Нормативно-правова база щодо додатку до диплому про вищу освіту державного зразка.

Стан нормативно-правової бази, яка регламентує питання замовлення, виготовлення та видачі додатків до диплому державного зразка значною мірою віддзеркалює вище проаналізований стан питання замовлення, виготовлення та видачі дипломів державного зразка. Але є й суттєві відмінності.

2.1. Постановою 2015 наведений опис інформації, яка повинна міститися у додатках до диплому документах про вищу освіту, т.ч. у «звичайному» додатку та у додатку європейського зразка. При цьому може виникнути поверхневе враження, що звичайний додаток може видаватися до дипломів всіх рівнів вищої освіти (молодший бакалавр, бакалавр, магістр та доктор філософії).

Але у п. 5 статті 7 Закону 2015 чітко встановлено, що «*Невід'ємною частиною диплома бакалавра, магістра, доктора філософії є додаток до диплома європейського зразка*». Тобто звичайний додаток видається **лише** до диплому молодшого бакалавра, що підтверджується абз. 2 п.5 статті 7.

З урахуванням п.2.3 Прикінцевих та перехідних положень Закону 2014 та Постанови 2015 – **звичайний додаток** зараз має видатися до дипломів спеціаліста та молодшого спеціаліста.

2.2. Щодо форми додатку до диплому

2.2.1. Зразок звичайного додатка до диплому затверджені чинною на сьогодні Постановою 1997 (остання зміна цих зразків внесена постановою КМУ від 05.04.2014р. № 119). Одночасно діє опис інформації, яка повинна міститися у цих документах, затверджений Постановою 2015, але форма додатків мала бути затверджена наказом МОН України. Але, Наказом МОН 525/2015 затверджена лише форма додатку до дипломів бакалавра, бакалавра з відзнакою, магістра, магістра з відзнакою та доктора філософії європейського зразка. Тобто **існує правова колізія** аналогічна ситуації з формою дипломів спеціаліста та молодшого спеціаліста, описана в п. 1.3 цього аналізу.

2.2.2. Форма та зміст додатка до диплому європейського зразка затверджені чинними на сьогодні:

- постанова КМУ від 04.09.2013р. № 655 (зміни до Постанови 1997), якою затверджений зразок додатку до диплому про вищу освіту (DIPLOMA SUPPLEMENT);
- Постанова 2015, якою затверджений опис інформації, яка повинна міститися у додатку до диплому європейського зразка;
- постанова КМУ від 05.04.2014р., згідно якої "*додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) видається випускникам вищих навчальних закладів за формою, затвердженою Європейською Комісією, Радою Європи і UNESCO/CEPES, у порядку, визначеному Міністерством освіти і науки;*"
- наказ МОН України від 13.05.2014р. № 587, яким внесено зміни до наказу МОН від 29.04. 2010р. № 365 *«Про затвердження Порядку замовлення, видачі та обліку Додатка до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT)»*. У відповідності до абзац п'ятий пункту 1.2 цього положення: *«Додаток до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) (далі - Додаток) - це документ, що видається за бажанням випускникам вищих навчальних закладів усіх форм власності і підпорядкування, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, спеціаліста, магістра, з метою надання інформації, необхідної для об'єктивної оцінки кваліфікації (ступеня) вищої освіти, здобутої особою, яка отримала диплом про вищу освіту.»*;
- Наказ МОН 525/2015, яким затверджено форму додатка до диплома бакалавра та магістра європейського зразка.

При виході з цієї **правової колізії** щодо форми (зразка) додатка до диплома європейського зразка (що майже ідентична ситуації з формою дипломів) слід керуватися вимогою п. 5 статті 7 Закону 2015 чітко встановлено, що *«Невід'ємною частиною диплома бакалавра, магістра, доктора філософії є додаток до диплома європейського зразка»*. Так як в зразку, затвердженому Постановою 1997 немає слів *«європейського зразка»*, то ця форма не може використовуватися після набуття чинності Закону 2014.

Однак є ще одна невизначеність у існуючій нормативній базі – **чинний** Порядок замовлення, видачі та обліку Додатка до диплома про вищу освіту європейського зразка (DIPLOMA SUPPLEMENT) в редакції наказу МОН від 13.05.2014р. № 587 передбачає замовлення цих додатків у *«інформаційно-технічного адміністратора ІВС "ОСВІТА"»*, з яким МОН України **не заключило** договір на 2015 рік. Інший порядок замовлення цих додатків, якщо він буде застосований самим ВНЗ, увійде у супереч з чинним наказом МОН від 29.04. 2010р. № 365.

Це також вносить правову невизначеність у діях адміністрації ВНЗ при заключенні договорів з поліграфічними підприємствами на виготовлення додатків до дипломів про вищу освіту європейського зразка.

2.3. Пунктом 2 Постанови 2015 встановлено, що вартість виготовлення документа про вищу освіту державного зразка не повинна перевищувати двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Але, з переліку інформації, яка повинна міститися в документах про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка, затвердженого цією постановою, **не зрозуміло чи є додаток до диплому окремим документом** про вищу освіту, чи диплом та додаток до нього слід вважати **одним документом** про вищу освіту.

3) Щодо реєстрації документів про вищу освіту в ЄДЕБО

Чинний порядок реєстрації документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти (ЄДЕБО) встановлений наказом МОН України «Про затвердження Порядку надання доступу фізичним та юридичним особам до Реєстру документів про вищу освіту та Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в Єдиній державній електронній базі з питань освіти» від 06.03.2015р. № 249, зареєстрований Мінюстом України 05.05.2015р. за № 493/26938.

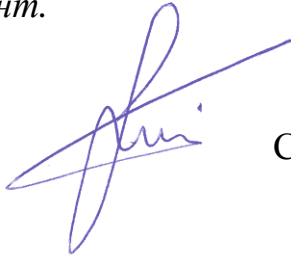
Згідно з п. 3 Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в ЄДЕБО: *Замовлення на реєстрацію документів про вищу освіту створюються (формується) відповідальною особою навчального закладу в ЄДЕБО в електронній формі з накладанням електронного цифрового підпису цієї особи, електронного цифрового підпису керівника навчального закладу та електронної печатки навчального закладу для осіб, яким до здобуття ступеня вищої освіти, спеціальності та спеціалізації залишається **не більше тридцяти календарних днів**, в межах ліцензованого обсягу, встановленого для навчального закладу.*

Згідно з п. 7 Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в ЄДЕБО: *Технічний адміністратор ЄДЕБО протягом **п'яти робочих днів з дня створення (формування)** замовлення в ЄДЕБО забезпечує його оброблення, результатом якого є створення та присвоєння реєстраційного номера документу про вищу освіту та передача навчальному закладу (відокремленому структурному підрозділу) в електронній формі реєстраційного номера разом з інформацією, що відтворюється в документах про вищу освіту та додатках до них.*

Згідно з п. 12 Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в ЄДЕБО: *Документи про освіту та додатки до них **виготовляються навчальними закладами (їх відокремленими структурними підрозділами)** з дотриманням законодавства, а також з урахуванням граничної вартості документа про вищу освіту, встановленої постановою Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 року N 193 "Про документи про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка".*

Згідно з п. 14 Порядку замовлення на створення інформації, що відтворюється в документах про вищу освіту, та обліку документів про вищу освіту в

ЄДЕБО: Видача документа про вищу освіту та додатків до них здійснюється на підставі наказу керівника навчального закладу, сформованого у ЄДЕБО. Навчальний заклад веде журнал реєстрації виданих документів про вищу освіту та додатків до них, що формується, роздруковується з ЄДЕБО, в якому видача документів про вищу освіту засвідчується підписами осіб, що видали та отримали документ.

С.М. Степаненко

26.05.2015р.